

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

00/225

PLEMNEK, A.: „Sledovat' obšim pravilam vygodnee, cem izobretat' svoi. koncepcia programmy „Avtomatizacia bibliotek” = Biblioteka. 1999. 10. no. 33-35. p.

A közös szabályokat előnyösebb követni, mint sajátokat felfedezni. A „Könyvtárgépesítés” program koncepciója

Formátum -gépi; Gépesítési terv; Gépi könyvtári hálózat; Szabvány; Számítógép-hálózat

A cikk a Soros György támogatásával megvalósítandó orosz könyvtárautomatizálási program koncepcióját írja le. Mivel a rendelkezésre álló időn belül nem lehet létrehozni a gépesített könyvtárak teljes hálózatát, a koncepció olyan kulcskérdéseire kell koncentrálni, amelyek megteremtik a hatékony automatizálás feltételeit. A kiépítendő rendszernek ki kell elégítenie az orosz könyvtárak többségének igényeit, reális hasznot kell hoznia a számukra és emelnie kell a könyvtári ellátás színvonalát.

A tervezés első lépéseként számba vették az orosz könyvtárak automatizálásának helyzetét. A könyvtárak sokféle könyvtárautomatizálási rendszert használnak, köztük sok a saját fejlesztésű; sokféle MARC formátum van használatban, és sok rendszer nem ismeri a MARC formátumot; a könyvtárak többsége maga dolgozza fel az állományát elektronikus katalógusa számára; különböző osztályozási rendszereket használnak, és nincs közös tárgy-

szórendszerük sem; nem megfelelő a kommunikációs hálózat.

A program célja az egységes nemzeti bibliográfiai rendszer létrehozásának elősegítése. A rendszer kiépítésének alapfeltételei: 1. Az együttműködés fizikai feltételeinek megteremtése (a könyvtárak bekapcsolása a számítógépes hálózatba), 2. A hálózatba kapcsolt könyvtárak együttműködésének szabályozása; 3. Olyan technológia megléte, amely hatékonyan szervezett munkát tesz lehetővé.

A célok elérése érdekében a következő feladatokat kell megoldani:

1. a kurrens nemzeti bibliográfia létrehozása, amelynek szerves része az egységesített besorolási adatok jegyzéke;
2. a nemzeti bibliográfiai rekordok hozzáférhetővé tétele az Interneten keresztül;
3. orosz gépi könyvtári rendszerek létrehozása, amelyek a bibliográfiai rendszer szabványain alapulnak;
4. a könyvtárak bekapcsolása az általános információs hálózatba.

A rendszer résztvevői

Országos szinten a legnagyobb intézmények (a szentpétervári Orosz Nemzeti Könyvtár, a moszkvai Orosz Állami Könyvtár, az Orosz Könyvkamara) vannak, amelyek a szabványok kidolgozásáért, az authority fájlok létrehozásáért, a nemzeti bibliográfia vezetéséért felelősek. A következő szintet a közös katalogizálási központok képezik, amelyek üzleti alapon nyújtják szolgáltatásaikat. Leírásaik megfelelnek a nemzeti szabványoknak és felhasználják a nemzeti authority fájlokat. A külföldi rendszerekkel való adatcserében a nemzetközi szabványokat

alkalmazzák. A közös katalógusba a nemzeti bibliográfiából, a regionális rendszerek központi katalógusaiból, valamint az egyes könyvtárak elektronikus katalógusaiból veszik át a rekordokat. A legismertebb ilyen központ az Orosz Közös Katalógizálási Központ (RCKK). A rendszer harmadik szintjét a regionális közös könyvtári rendszerek alkotják. A résztvevők számát tekintve ez a legnagyobb szint. A regionális rendszer információk szolgáltatásokat nyújt tagkönyvtárai számára. Célszerű a regionális rendszer központját a régió egyetemi Internet-központjába telepíteni. A rendszer állhat egyenrangú könyvtárakból, de lehet centralizált is, a köztes megoldás a legéletképebb. A regionális központi katalógusok és a helyi könyvtári katalógusok építésében az első és második szint forrásait használják. A regionális rendszerek feladata a szürke irodalom feldolgozása.

Az együttműködés feltételei

Az adatcserére szánt rekordoknak RUSMARC formátumúnak kell lenniük. Az adatcserében a Z39.50 protokolt kell használni, és minden katalógust elérhetővé kell tenni az Interneten.

A program több irányban fog továbbfejlődni: 1. az authority fájlok és a nemzeti bibliográfia építése; 2. a kommunikációs infrastruktúra létrehozása, 3. a közös könyvtári rendszerek kialakítása; 4. a könyvtárak számítógépesítése; 5. az együttműködés technológiájának kidolgozása.

A rendszer kiépítése érdekében jelenleg három pályázatot hirdettek meg. Az első az internetes nemzeti bibliográfia létrehozását célozza, a nemzeti könyvtárak és a könyvkamara részvételével. A projekt célja a nemzeti bibliográfia távoli elérésének, illetve a rekordok nemzeti adatcsere-formátumban való letöltésének megvalósítása. A második pályázat a könyvtárak internetes megjelenítésére irányul. A pályázaton a moszkvai és a szentpétervári könyvtárak kivételével minden regisztrált könyvtár részt vehet, de előnyt élveznek azok a könyvtárak, amelyeknek már vannak elektronikus forrásaik, és

ingyenes hozzáférés biztosítását tervezik, vagy van helyi hálózatuk, de még nincs Internet-kapcsolatuk, vagy regionális könyvtári rendszerekben akarnek részt venni az Interneten keresztül. A harmadik pályázat a közös könyvtári rendszerek kiépítésére irányul (logikai hálózat kiépítése, összehangolt állománygyarapítás és -használat, nyílt szabványok alkalmazása az információforrások létrehozásában és szolgáltatásában). A pályázaton regisztrált könyvtárak és nonprofit szervezetek vehetnek részt. A pályázaton előnyt élveznek azok a régiók és városok, amelyekben már ki van építve az információs infrastruktúra, illetve azok a projektek, amelyek működő könyvtári rendszerek összekapcsolására irányulnak. A közös rendszernek minimum öt könyvtár összekapcsolását kell szavatolnia.

A projekt során olyan megbízható számítógépes kapcsolatot kell létrehozni a könyvtárak között, amely később természetes alapja lehet az új technológiák alkalmazásának is.

(Rácz Ágnes)

Könyvtárépítés, -berendezés

00/226

WREDE, Eva: Den Svarta Diamanten = Biblioteksbladet. 84. arg. 1999. 8. no. 3-4. p.

A Fekete Gyémánt. A Dán Királyi Könyvtár új épületéről

Könyvtárépület -nemzeti

Mint egy fantasztikus film díszlete, úgy magasodik a „Fekete Gyémánt”, a koppenhágai Királyi Könyvtár, sötétben fénylő, új épülete a kopott, régi lakóházakat tartalmazó slotsholmeni rakodópart fölé, visszatükröződve a kikötő vizében. A jellegzetes létesítmény nevét onnan kapta, hogy a könyvtár veze-

tönője a nyertes pályázatot látva így kiáltott fel: „Úgy néz ki, mint egy fekete gyémánt!”.

Az építés szakma lelkesen dicséri az épületet, de a koppenhágiak már koránt sincsenek annyira elragadtatva, azt kifogásolják, hogy miért használtak feketén fénylő zimbabwei gránitot, hogyha piros dán téglából is meg lehetett volna csinálni mindezt?

Az új épület felhúzására elsősorban azért került sor, mert a legutóbbi évtizedekben a régi helyiségben olyan katasztrofális helyhiány lépett fel, hogy az állományt fokozatosan az egész városban szét kellett szórniuk számos többé-kevésbé ideiglenes címre, másrészt szerepet játszott az a politikai elképzelés, hogy egy olyan központot létesítsenek, ahol a kultúra és szórakoztatás minden műfaja (könyvtár, könyvesbolt, fotómúzeum, koncertfilm- és konferenciaterem, kiállítási csarnok és étterem) egy épületben van jelen. Úgy tartják, hogy ez ma már trend az egész világon. Példaképük a British Library épülete volt.

Mindez egy 24 m magas előcsarnokból közelíthető meg, ahol számos belső erkélyt és egy gigantikus ablakot is elhelyeztek a víz irányába. Az épület belülről tágas hatást kelt és sötét külseje ellenére, belülről meglehetősen jól átjárja a fény, anyagában a homokkő, a juharfa, az alumínium, az acél és az üveg dominál. Az egyedüli színfolt itt egy 210 négyzetméter nagyságú tetőfestmény Per Kirkeby alkotása, amely gyaloghídként vezet át a könyvtár régebbi 1906–1968-ból származó részeihez. Az épület technikailag olyan jól felszerelt, hogy számos fontos eseményt ezután itt rendezhetnek meg, mint pl. a tavasszal megrendezésre kerülő északi könyvtáros konferenciát, amelynek témája az lesz, hogyan lehetne még jobban felhívni a nemzeti könyvtárakra a figyelmet. A kongresszus kiegészül még egy középkori dán könyvkultúráról szóló kiállítással is.

Az új épületben a könyvtárosok feladatköre is kibővült és úgy tűnik, a „Fekete Gyémántban” jó megoldás született az új és a tradicionális feladatok össze-

hangolására. A felső vezetés kívánságára az eddigi tevékenységek mellett, koncerteket, kiállításokat, felsőoktatási szemináriumokat is kell majd tartaniuk, mindennek alapját azonban a könyvtár hagyományos, évszázadok alatt összegyűjtött kultúrkinccse, pl. olyan jelentős írók, mint H. C. Andersen, Sören Kierkegaard és Karen Blixen munkái, vagy a világ egyik legkitűnőbb keleti gyűjteménye képezné, a térkép- és fényképgyűjteményekkel együtt. A koncerteket pedig a megőrzött, eddig ismeretlen partitúrákból is rendezhetnék. Jó lehetőség ez tehát a könyvtár állományának jobb feldolgozására és megismertetésére is. Úgy gondolják, hogy az új tevékenységek ill. rendezvények nem befolyásolják majd hátrányosan a könyvtár alapműködését, sőt a jegybevételek, a konferenciaterem és más helyiségek bérbeadása teremti meg majd a kultúrrezsleg önállóságát.

Az új épület talán legnagyobb előnye, hogy a régen várt 40 000 négyzetméteren, jóval több az olvasóterem, 500 olvasói hely van az eddigi 92 helyett. A könyvek száma is megnőtt, és jóval több található meg a szabadpolcokon. Ezenkívül 400 folyóirat három évfolyamát lehet lapozgatni. A gyűjteményből mindenekelőtt a diákok igényeit igyeksenek kielégíteni. A nyitvatartási idő és az alkalmazottak száma nem változott.

Nem elhanyagolható azonban a rendhagyó épület feltűnő hatása sem, hiszen hirtelen minden dán tudni kezdett arról, hogy van egy királyi könyvtár és hol található, sőt bárki, aki átutazik Knippelsbron, egyszerűen nem kerülheti ki azt. A könyvtár láthatóvá vált tehát egy szélesebb kör számára is, és ez megkönnyíti a könyvtárosi munka megismerését és megértését is.

(Pallos Zsuzsanna)

00/227

MYLLYLÄ, Riitta: Kirjasto ja kulttuurikeskus Vuotalo = Kirjastolehti. 1999. 11-12. no. 6-7. p.

00/227

MYLLYLÄ, Riitta: Kirjastolehti esittelee uusia kirjastoja = Kirjastolehti. 1999. 4. no. 7-9. p.

00/227

HUJANENE, Erkki: Tilaa tunteille ja tiedolle = Kirjastolehti. 1999. 4. no. 10-11. p.

Új könyvtárápületek Finnországban

Könyvtárápületek -közművelődési; Községi könyvtár; Városi könyvtár

Az új könyvtárápületeket bemutató lapszámában két interjú található. Az első Markku Komonennel, a nemzetközi hírű Heikkinen-Komonen építészeti iroda tervezőjével készült, a Vuotalo nevű, Helsinki Vuosaari városrészének központjában 2000 végéig elkészülő könyvtár és kulturális központ tervezéséről (összalapterület 6100, ebből a könyvtár 1400 m²). A második a kokkolai városi (megyei funkciót is ellátó) könyvtár igazgatójával, az 1999 szeptemberében átadott 5600 m²-es új könyvtárról. Az egy-egy fotóval és adatokkal bemutatott többi új könyvtár:

Vihti, „Agricola” városi könyvtár (1998. dec.) – 20.000 lakos – 1500 m² hasznos alapterület

Ulvila, községi könyvtár (1998. nov.) – 12.000 lakos – 1500 m²

Raisio, városi könyvtár (1999) – 22.800 lakos – 2630 m²

Viiikki városrész, Helsinki, információs központ (1999) – 24.000 lakos – 960 m²

Harjavalta, községi könyvtár (1999) – 8.200 lakos – 799 m²

Pietersaari, városi könyvtár (1999) – 19.800 lakos – 2513 m²

Oulainen, a városi könyvtár teljes felújítása, bővítése – 8.300 lakos – 830 m²

(Sz. Nagy Lajos)

Lásd még 145, 149

Számítógépes könyvtári rendszerek

Lásd 152

Szakértő rendszerek

00/228

WATSON, Don: Intelligent agents: is this software after your job? = Libr. Assoc. Rec. 99. vol. 1997. 7. no. 364-365. p.

Veszélyeztetik-e az intelligens információkereső szoftverek a könyvtárosok állását?

Gépi információkeresési rendszer; Könyvtárosi hivatás; Szakértő rendszer; Számítógép-hálózat

Egyre népszerűbbek azok az intelligens keresőrendszerek, melyek animációs képsorok segítségével vesz fel a kapcsolatot felhasználóikkal. Az Autonomy használatakor például egy jópofa kutyussal „kommunikálhatunk”, „aki” keresőkérdésünk hatására vad kaparásba fog, és mikor megtalálja a kívánatos „csontot”, vagyis a megfelelő választ, megnyerően vigyorog, sőt hüvelykujját győzelemittasan emeli fel.

Lehetséges, hogy ezek a rajzocskák a jövőben pont olyan ósdinak fognak tűnni, mint ma a könyvtárosok szemüveges könyvmolyként való ábrázolása, de az biztos, hogy az intelligens keresőrendszerek a jövőben nagyjából ugyanazt a munkát fogják végezni, amit ma a könyvtárosok. Ez pedig lehetővé teszi, hogy a könyvtárosok más, izgalmasabb feladatokat láthassanak el. Például – anélkül, hogy bármely tudományág specialistáivá képeznek ki magukat – több szakterületet átfelölő összefoglalókat készíthetnek a felhasználók számára a gép által összehordott információkból.

A munkájukat könnyítő intelligens szakértő rendszereknek már több válfaja létezik. Legtöbbjük

még statikus jellegű, de mások mellett például az Autonomy is már a környezetére reagáló, abból információkat felvevő és felhasználó mobilis szolgáltatórendszer.

A Firefly zene és filmajánló rendszer talán még látványosabb. Ha használója megadja érdeklődési körét, kap egy listát filmekből és zeneszámokból. Ha közli, hogy ezek közül melyek a leginkább kedvére valók, akkor nemcsak újabb ajánlatokat kap, hanem hasonló érdeklődésű emberek e-mail címét is, akikkel aztán vég nélkül cseveghet. Kissé talán elidegenedettnek tűnhet a barátkozásnak ez a formája, ám az biztos, hogy egy ilyen társas kapcsolatban nem kaphatunk (el) mondjuk bubópestist.

A könyvtári világban is fellelhető már az eLib által alapított NewsAgent nevű szolgáltató rendszer, mely – egyelőre kísérleti jelleggel – a könyvtártudományi szakirodalomból ad válogatást. Működése a Dublin Core metaadat szabályzaton alapul, mellyel kapcsolatban pillanatnyilag két probléma is fennáll. Az egyik, hogy a metaadatok html oldalakhoz való kapcsolása igen munkaidényes feladat – az adatok kb. háromnegyed A4-es oldalnyi terjedelműek. A másik, hogy a rendszer által feldolgozott folyóiratok visszamenő számai csak nyomtatott formában hozzáférhetők – ezek html formába való konvertálása idő- és költségigényes munka.

Ezzel elérkeztünk a gazdaságosság kérdéséhez. Az Internet források jó része ma még ingyen hozzáférhető. De az információk hálón való megjelenítése

pénzbe kerül. Ki és hogyan fogja ezt megfizetni? A szolgáltatók számára két megoldás kínálkozik. Vagy csak kóstoló jellegű információkat tesznek közzé, ezzel arra buzdítva a képernyő előtt ülőket, hogy megrendeljék a nyomtatott dokumentumot, vagy előfizetéshez kötik az online változathoz való hozzáférést.

Ugyanez vonatkozik a hirdetési célú internetes szolgáltatók működésére is. A személyre szabott internetes hirdetések ugyan rendkívül hatékonyak, de működtetésük sokba kerül. Mindenesetre legyen a szolgáltatás akár használókra irányuló, költségeit hirdetések közreadásával fedező, akár kereskedelmi jellegű, hirdetőik által fenntartott, az biztos, hogy az eddig szabadon hozzáférhető hálózat jellege hamarosan a gazdasági érdekek szerint fog megváltozni.

(Fazokas Eszter)

Számítógép-szoftver

Lásd 193

Elektronikus könyvtár

Lásd 123, 138, 178, 199